

Bomen nieuws

.....
Bomenreis naar Engeland
.....
Bomenkap voor molen?
.....
Fruitbomen in stad en dorp
.....

In dit nummer

8

Iedere boom krijgt een paspoort

Reina de Smeth liep een dag mee met BVC'er Bert van Bussel: 'We moeten anders leren omgaan met de risico's van bomen.'

18

Beverschade

Hoe is beverschade aan bomen te beperken? 'Biedt bevers een alternatief', zegt beverdeskundige Vilmar Dijkstra. In de praktijk gebeurt dat nog veel te weinig.

24

'Bomen en Wet' weer actueel

Van het 40 jaar oude standaardwerk *Bomen en Wet* is een volledig herziene en uitgebreide editie verschenen. Dat was nodig vanwege de nieuwe wetgeving en relevante rechtspraak.

Verder in dit nummer:

- Kap monumentale eik voor molen is onnodig 4
- Van Abelenlaan tot Zilverlindestraat 7
- Bomenfonds behoedt oude bomen voor verval 10
- Mondriaan of niet: Zeeuwse taxus dient de kunsthistorie 12
- Bomenreis naar Engeland 14
- Fruitbomen in stad op dorp verhogen sociale cohesie 21
- Monumentale bomen hebben landelijke bescherming nodig 26
- Verstrengelde bomen 28
- Donateursdag langs Broekhuizerlaan 30
- Mededelingen 31
- Wandelend bos in Leeuwarden 32

Voorkant: *Majesty the Fredville Oak* in Nonington
Foto: Hanna Hirsch

Wat zijn bomen toch bijzonder

Het is er dan toch van gekomen, na twee jaar uitstel: de bomenreis ter gelegenheid van vijftig jaar Bomenstichting. Wat bijzonder allemaal: het landschap van zuidelijk Engeland, oude bomen en mooie verhalen. Zelf ben ik zeer onder de indruk van de kracht van die oude bomen. Eiken van honderden jaren oud, volkomen hol en dan toch nog groeien en bloeien. Wat een 'geheime' mechanismen om te blijven staan en elk jaar weer bladeren te vormen. En dan die taxussen die hun takken op de grond laten wortelen en zo nieuwe bomen doen ontstaan. Het taxusbos was net een sprookje door prachtige lichtinval, holten en kronkelige takken. Gelukkig hoef ik niet te kiezen welke boom of bomen ik het indrukwekkendst vind, ik zou het niet kunnen. Natuurlijk is *Majesty, the Fredville Oak*, een eik met een omtrek van bijna 13 meter en een leeftijd van 500-1000 jaar een kanshebber, maar de eeuwenoude tamme kastanjes met hun gigantisch dikke stammen en takken vind ik minstens zo spannend. En niet te vergeten al die fantastische kleurenpatronen op de oude stammen. Zeker ook was het genieten van velden vol met wilde hyacinten (*Blue Bells*) en vogels, zoals een rode wouw en rouwkwikstaart. Tientallen ganzenpullen, vooral Canadese ganzen, die hun kostje bij elkaar scharrelden. De das bij ons hotel op landgoed Salomons Estate heb ik helaas niet gezien. Op de middenpagina's van deze Bomennieuws kunt u verder lezen over deze bomenreis.

Verschillende artikelen in dit zomernummer gaan over juridische aspecten bij het beschermen van onze (oude) bomen. Zoals over het opnieuw uitgebrachte boek *Bomen en Wet*, een volledig herziene uitgave van het standaardwerk voor bomenrecht en -rechtspraak. Enkele politieke partijen en de Bomenstichting zetten zich momenteel in om bomen uit ons Landelijk Register van Monumentale Bomen een beschermde status te geven. Er is een casus in Ommen, waar een zestig jaar oude, gezonde eik moet wijken omdat hij in de 'windvang' van een oude molen staat. Niet direct over juridische zaken, maar wel over bescherming gaat het artikel over de Mondriaantaxus op Walcheren. En hoe u subsidie kunt aanvragen voor onderhoud aan uw monumentale boom wordt beschreven in het artikel over het Bomenfonds.

Binnen de redactie van Bomennieuws werd de vraag opgeworpen waarom er zo weinig fruitbomen in het stedelijk gebied te vinden zijn. We gingen op onderzoek uit en het blijkt dat oude boomgaarden in ere worden hersteld en nieuwe steeds vaker aangeplant. Ook verbazen we ons in dit zomernummer over bijzondere boomvormen. Regelmatig beschrijven we 'iets' dat in of van bomen leeft. Dit keer is de bever aan de beurt. Het gaat goed met de bevers in ons land, maar een keerzijde is dat zij bomen 'kappen', ook monumentale. Een ander, speels, onderzoek betreft bomenstraatnamen. Staan er in de Eikenlaan ook inderdaad eiken en in de Kastanjelaan kastanjes? Verder liepen we een dag mee met een boomveiligheidscontroleur: wat doet de BVC'er en, vooral, waarom?

Veel leesplezier!

Hanna Hirsch
Hoofdredacteur

 **Bomen
stichting**

DE GEMEENTE OMMEN WIL EEN MONUMENTALE ZOMEREIK BIJ DE MOLEN DEN OORDT KAPPEN. DE BOOM ZOU TE VEEL WIND VANGEN. VOLGENS DE BOMENSTICHTING HANTEERT DE GEMEENTE ONEIGENLIJKE ARGUMENTEN.

Kap monumentale eik voor molen is onnodig

Vorig jaar verzocht een bewoner uit Ommen de Bomenstichting om bezwaar te maken tegen de voorgenomen kap van een gezonde zomereik tegenover de molen Den Oordt. Vanwege de windvang staan er over het algemeen geen bomen in de molenbiotoop, een beschermingszone – meestal een straal van 400 meter – die ervoor moet zorgen dat molens een vrije windvang hebben. Maar deze zomereik dateert al van voor 1960 toen er nog geen gemeentelijke bepalingen over molenbiotopen waren. Aanleiding voor de kap is enerzijds de wens van de Stichting Ommer Molens om meer windvang te creëren. De molen doet sinds de restauratie in de jaren zestig dienst als museum en kan vrij draaien op de wind. Er wordt momenteel geen binnenwerk aangedreven. Maar nu wil de molenstichting de molen weer laten zagen en volgens haar is daarvoor meer windvang nodig.

Anderzijds wil de gemeente een gebouwencomplex neerzetten binnen de molenbiotoop. Daar staat al bebouwing, maar die is lager dan de geplande nieuwbouw. Op grond van de beheerovereenkomst tussen de molenstichting en de gemeente moet de gemeente daarover advies vragen aan deze stichting. Volgens de molenstichting zal dit bouwplan de windvang verder verslechteren. De molenstichting wil alleen akkoord gaan met bouw in de molenbiotoop als de zomereik ter compensatie wordt gekapt. Wat dit zou moeten opleveren aan betere windvang is overigens onduidelijk – dat heeft de molenstichting nooit onderzocht. De gemeente is niet verplicht om dit advies op te volgen. Maar als de gemeente wel aan de wens van de molenstichting voldoet, heeft dat als voordeel voor de gemeente dat de stichting zich niet zal verzetten tegen de bouwplannen. Kap van de zomereik als wisselgeld.

BESCHERMWAARDIGE BOMEN NIET ERKEND

De Bomenstichting begrijpt het belang van de monumentale molen voor Ommen. Maar gemeente Ommen en de molenstichting begrijpen het belang en de waarde van de zomereik niet; deze waarde werd namelijk in de omgevingsvergunning onvoldoende meegewogen.

En dit zien we vaak in de praktijk. Gewenste menselijke activiteiten worden bijna altijd belangrijker gevonden dan het behoud van bestaande bomen op een bepaalde plek, zelfs als de bomen in kwestie volgens het bomenbeleid beschermwaardig zijn. Doorgaan op deze weg betekent dat we steeds minder volwassen bomen overhouden. Terwijl we er meer nodig hebben, vooral in de steden, gezien de gevolgen van de klimaatcrisis. Daarom zou het goed zijn om een 'gewenste activiteit' zoveel mogelijk aan te passen aan bestaande bomen, want het behoud van de boom moet het uitgangspunt zijn. Als dat echt niet lukt, aangetoond door middel van een Bomen Effect Analyse (BEA), en het belang van de activiteit is groot, dan pas kan kap volgen en moet er (ecologisch) worden gecompenseerd.

De waarde van bomen zou dus (veel zwaarder) moeten meewegen bij lokale ruimtelijke beslissingen. Dat gebeurt steeds minder, omdat veel steden zelfs kap zonder kapvergunning toestaan. Vaak is dan alleen voor bomen op een lijst met bijzondere bomen een kapvergunning verplicht. Ook in Ommen is dit het geval.

GEMEENTELIJK BOMENBELEID

De vraag is nu of de wens om meer windvang te realiseren een argument is om de zomereik te kappen. Het antwoord zal onder andere moeten worden gevonden in het bomenbeleid van Ommen. Wij menen dat de kap van een monumentale boom, alleen omdat de molenstichting dit wenst, zonder deze wens te onderbouwen, nooit de uitkomst van dit bomenbeleid kan zijn. Volgens het bomenbeleid van Ommen is de zomereik namelijk monumentaal. Voor monumentale bomen geldt dat zij niet worden gekapt, tenzij er een zwaarwegende reden voor kap bestaat. Ruimtelijke ontwikkelingen met aantoonbaar gemeentelijk of maatschappelijk belang kunnen een voldoende zwaarwegende reden zijn voor afgifte van een omgevingsvergunning om een monumentale houtopstand te vellen. Hoe belangrijker en beschermwaardiger de boom, des te zwaarder moet het 'tegenbelang' zijn om de boom te mogen kappen.

De gemeente heeft de kap van de boom aangevoerd als voorwaarde om te mogen bouwen in de molenbiotoop. Zo creëerde ze een tegenbelang. Ook voerde ze het belang van extra windvang voor de molen aan. In ons bezwaarschrift hebben wij beargumenteerd dat sprake is van een onjuiste belangenafweging. De kap van de boom is namelijk helemaal geen voorwaarde voor de realisering van de bouwplannen en de noodzaak van meer windvang is niet aannemelijk gemaakt.

OUDER RECHT

Het belang van meer windvang levert volgens ons geen zwaarwegende reden voor kap op. De volgende argumenten spelen een rol. De zomereik stond er al voor de molen opnieuw wieden kreeg en de boom stond er ook al voor de molenbiotoop werd vastgesteld; de boom heeft dus een ouder recht. Verder vinden wij dat het belang van gezonde volwassen stadsbomen groter is dan het belang van meer windvang voor een molen die niet bedrijfsmatig wordt gebruikt en slechts een museale functie heeft. Ten slotte is de noodzaak van meer windvang voor de molen überhaupt niet aangetoond. Evenmin is onderzocht in hoeverre de windvang zal verbeteren door kap van de zomereik. Wij merkten op dat de wind vooral in de wintermaanden uit de richting van de boom waait (zuidwest), maar dan heeft de boom geen blad.

Is het kappen van de boom inderdaad een voorwaarde voor het realiseren van de woningen? Nee, daar is geen sprake van. De molenstichting heeft slechts een adviesrecht als er in de molenbiotoop wordt gebouwd, ze heeft geen vetorecht. De molenstichting zal in haar advies moeten aantonen dat haar belangen onevenredig worden geschaad door de geplande nieuwbouw. Het belang van de molenstichting bij voldoende windvang moet dus zwaarder wegen dan de geplande woningbouw. Wij menen dat de molenstichting dit niet zal kunnen aantonen. Woningen zullen immers belangrijker worden gevonden dan windvang van deze museale molen. De zwaarwegende tegenbelangen die de gemeente heeft aangevoerd om kap van de zomereik te rechtvaardigen, bestaan dus helemaal niet.

VERPLANTEN

Er wordt nu in Ommen gesproken over het verplanten van de zomereik, hoewel dit volgens de BEA slechts beperkt mogelijk is. Wij zijn van mening dat handhaving van de waardevolle zomereik tegenover de molen absoluut de voorkeur verdient. Verplanten is immers nooit zonder risico. Ons bestuurslid Gerrit Jan van Prooijen merkte hierover op: 'In principe is dit een boom die je niet zou moeten willen overplanten. De discussie over molens en windbelemmering is zinvol als het gaat over productiebeperking en oude rechten. Hier is het gebruik van de molen vooral historisch en recreatief gemotiveerd'.

Wim Eikelboom, sinds enige tijd ambassadeur voor de Bomenstichting, heeft op mijn verzoek de hoorzitting bij de commissie bezwaarschriften bijgewoond. Het wachten is nu op de uitspraak van deze commissie. Wim begreep van de andere aanwezige bezwaarmakers dat zij bereid zijn om eventueel tot de Raad van

State voor de boom in de bres te springen. Duidelijk was dat de boom én de molen voor de bezwaarmakers van grote betekenis zijn.

De molen en de zomereik kunnen volgens ons prima samen voortbestaan. Daar is wellicht wat flexibiliteit voor

nodig, maar de Bomenstichting heeft in haar bezwaarschrift en tijdens de hoorzitting gewezen op de houtzaagmolen De Otter in Amsterdam. Deze molen zaagt alleen als de windvang meewerkt, en anders niet. Laat De Otter een voorbeeld zijn voor Ommen! 🌳

Molen De Otter in Amsterdam

(advertentie)

LUXURY Gardens.

Luxe tuinen en architectonische groene hoogstandjes in een prachtig magazine.

€ 27,- per jaar voor twee uitgaven

www.luxurygardensmagazine.nl

ELKE GROTE GEMEENTE HEEFT EEN BOMENBUURT: EEN BUURT WAAR (BIJNA) ALLE STRATEN VERNOEMD ZIJN NAAR BOMEN. EN WAAR OOK VEEL BOMEN STAAN. OM WELKE BOOMSORTEN GAAT HET? ZIJN HET OOK ECHT GROENE BUURTEN EN STAAN IN DE EIKEN- EN LINDENLANEN OOK WERKELIJK EIKEN EN LINDEN?

gevolgd door beuk, meidoorn, kastanje en eik. Wetenschappelijke namen, zoals Sequoiahof in Deventer, zijn zeldzaam. Hoewel in de meeste boomstraten bomen staan, zijn het niet altijd de soorten van de vernoeming. Zo staan langs de Hazelaar in Alphen aan den Rijn jonge amberbomen. En op zoek naar een plataan in de Plataanstraat in Arnhem trof ik slechts in een voortuin een palm aan. Toch klopt het ook vaak wel. In Amersfoort staan in negen van de zestien bomenlanen bomen waarnaar de laan is vernoemd. De Kastanjestraat in Zwolle heeft zijn 'eigen' kastanjes, waarvan drie monumentale, en het open parkje langs de Elzenstraat bevat inderdaad drie oude elzen. Soms is enige creativiteit gebruikt. Zo heette de Noteboomstraat in deze stad vroeger Holtenbroekstraat. Bij de herdoop werd aan het begin van de straat een walnoot geplant en zo past het weer.

KASTANJELAAN

Een speciale vermelding verdient de Kastanjelaan in Arnhem. Deze laan bestaat al meer dan 150 jaar. Ooit stonden er iepen, later ook lindes, maar deze zijn, heel toepasselijk, in de vorige eeuw vervangen door paardenkastanjes. Na herinrichting hebben de kastanjes in het eerste deel van de laan plaatsgemaakt voor een esdoorncultivar. De kastanjes in het tweede deel zijn gespaard en kregen een grotere boomspiegel. De - meest inheemse - planten daarin worden door de bewoners verzorgd. Als kersen op de taart zijn ook nog een gele paardenkastanje én een tamme kastanje aangeplant. 🌳

Een uitgebreide versie van dit artikel staat op de website: www.bomenstichting.nl.

Van Abelenlaan tot Zilverlindestraat

De afgelopen maanden verrichtte ik een speels onderzoek naar 'boomstraten' op het snijvlak van boomkunde, naamgeving en planologie. Dertig gemeenten met meer dan honderdduizend inwoners onderzocht ik op hun bomenbuurten via postcodes, stadsplattegronden en Google Maps. Het was bijzonder om te ontdekken dat al deze gemeenten een of meer bomenbuurten hebben. Gemiddeld tellen ze 24 boomstraten, met als uitschieter Zaanstad. Het hoge aantal van vijftig boomstraten daar is ontstaan doordat het een fusiegemeente is met bomenbuurten in zeven vroegere plaatsen. Maar een Lindenlaan in Zaandam, Wormerveer, Zaandijk én Krommenie is niet echt handig.

LINDE MEEST VOORKOMENDE SOORT

De door mij gevonden 722 boomstraatnamen zijn vernoemd naar 77 verschillende boomsoorten. De meest voorkomende is linde (36 keer), op de voet

In de Eikenstraat in Zwolle staan paardenkastanjes.

CHINESE SNOR, PECHBALK EN OLIFANTSOOR
PLAKOKSEL, BOOMHARP, MASERKNOL
WINDWORP, PUNTZAK, WORTELDRUK

HET KLINKT ALS EEN GEDICHT, MAAR HET IS
DAGELIJKSE BOMENKOST VOOR BERT VAN
BUSSEL. EEN DAG UIT HET LEVEN VAN EEN
BOOMVEILIGHEIDSCONTROLEUR.

Iedere boom krijgt een paspoort

Invoer op digitale plattegrond

Bomennieuws zomer 2022

Klopamer

Korsthoutskoolzwam in de hand

Bekloppen eik

Schouwen gevolgen storm Eunice bij beuk

Prikken met prikpen

Rijdende boekenkast

Een stralender eerste dag van de lente kun je niet hebben. De lucht is helderblauw, vogels zingen erop los en de temperatuur klimt richting de 16 graden als ik een dag mag meelopen met Bert van Bussel. We zijn op het uit 1275 daterende landgoed Nyenrode bij Breukelen. Hier is de oudste particuliere universiteit van Nederland gevestigd. Bert is boomveiligheidscontroleur (BVC-er) bij Terra Nostra, een onderzoeks- en adviesbedrijf voor bomen in stedelijke omgeving. Hij gaat de bomen inspecteren van de 60 hectare grote, bosrijke kasteeltuin. Al vooraf aan de telefoon vertrouwde hij me toe dat het woord veiligheid uit de naam boomveiligheidscontroleur geschrapt moet worden. 'Het is een misleidend woord. Want boom-

veiligheid is namelijk bijna altijd gericht op de veiligheid van de mensen en niet op de veiligheid voor de boom zelf. Een boom heeft ons in principe niet nodig. Een boom heeft een arsenaal aan hersteltechnieken om schades, ziektes en aantastingen te lijf te gaan. En mocht de boom deels of geheel bezwijken, dan hebben flora en fauna daar altijd weer profijt van.' Bert is niet tegen snoeien en kappen als het echt nodig is. Maar er wordt volgens hem nog veel te veel onnodig snoei- en zaagwerk verricht.

RIJDENDE BOEKENKAST

Als Bert me om 9.00 uur naar een parkeerterrein loodst, is hij al twee uur in de weer geweest met het invoeren van boomlocaties op een digitale plattegrond. Dit doet hij op een weer- en stootbestendig ingepakte tablet die in een harnas aan zijn borst hangt. Het beeld dat ik van hem kreeg als van een bevlogen en bekwaam bomenspecialist met een groot hart voor de natuur, wordt meteen bevestigd. Want volgens mij is het niet standaard dat iedere boomveiligheidscontroleur een boekenkastje in zijn of haar bus heeft getim-

merd met handige natuur- en boomtechnische naslagwerken!

We starten bij de twee Hollandse lindes (*Tilia x europaea*) uit begin 18e eeuw, vlakbij de ingang van het kasteel. 'Gewoon eerst er omheen lopen en kijken', zegt Bert. 'Wat valt je op aan de kroon, de stam en stamvoet? In wat voor omgeving staat de

Schouwen gevolgen storm Eunice - korsthoutskoolzwam goed zichtbaar

Nostra ontwikkelt op dit moment een ECO BVC. De ECO BVC biedt een andere manier van boombeoordeling waarin de gehele biotoop van levende organismen die met de boom verbonden zijn in beeld wordt gebracht. Essentieel daarin is dat de omgeving eerder wordt aangepast dan de boom. Bert juicht dit toe. 'Er wordt nog veel te veel gehamerd op de veiligheid aan de hand van een kans/

stamvoet. Met een lange prikpen steekt hij in de zwarte plek om te meten hoe diep de aantasting zit. 'De conditie van de boom is op zich wel goed, maar de vitaliteit is sterk verminderd.' 'Huh?', reageer ik onwetend. 'Conditie zegt iets over de gezondheidstoestand van een boom op een bepaald moment. Vitaliteit wordt bepaald door genetische eigenschappen, is soortspecifiek en gaat over het herstelvermogen. Deze linde op seniore leeftijd heeft wel gezonde knoppen en takscheuten, maar is onder andere niet vitaal genoeg om de korsthoutskoolzwam te stoppen. Wellicht dat groeiplaatsverbetering de boom nog kan helpen.' Bert vinkt 'attentieboom' aan op het uniek genummerde digitale paspoort van deze boom, dat gekoppeld is aan de exacte boomlocatie op de plattegrond.

RUIMTE VOOR BOOMBIOTOOP

Het paspoort bevat een lange lijst van beoordelingsaspecten waarmee de boomveiligheidscontroleur rekening moet houden bij het onderhoud. Een daarvan is voor flora en fauna. Het beschikbare vakje is veel te klein. Terra

risicotabel. We moeten ons richten op behoud van bomen als onderdeel van de ecologie en anders leren omgaan met de risico's van bomen.' We wandelen verder van boom naar boom. Hij kijkt, meet, beklopt. Prik in het wortelgestel van door storm Eunice omgevallen reuzen. Wijst mij op een enorme oude beuk die zijn takken zo diep heeft laten buigen dat ze de grond raken en er nieuwe bomen uit groeien, zogenaamde afleggers. Bomen zijn eindeloos fascinerende, ingenieuze wezens. Ik wil stiekem een rietje in Berts' hartelijke hoofd steken en alle bomenkennis opslurpen.

Later, als we aan de overkant van de slotgracht staan, meet hij met een boomhoogtemeter de hoogtes van de vitale Hollandse linde en de kasteeltoren. De boom steekt met zijn 28 meter de toren van 37 meter serieus naar de kroon. Wat een eer om iedere dag bomen te mogen bekijken. 🌳

Bomenfonds behoedt monumentale bomen voor verval

OM EIGENAREN VAN MONUMENTALE BOMEN TEGEMOET TE KOMEN IN DE ONDERHOUDSKOSTEN RICHTTE DE BOMENSTICHTING RUIM DERTIG JAAR GELEDEN HET BOMENFONDS OP. SINSDIEN HEBBEN HONDERDEN BOMEN ERVAN GEPROFITEERD. MAARTEN WINDEMULLER, COÖRDINATOR VAN HET FONDS, LEGT UIT HOE HET WERKT.

Werk in uitvoering aan een honderdjarige tamme kastanje

‘Voordat ik mijn aanvraag bij het Bomenfonds indiende hebben twee bomen-dokters mij verteld dat die inwendige dubbele kroon eruit moet en nu zegt u dat dat niet hoeft. U heeft de boom nog nooit met eigen ogen gezien, hoe kunt u dat nu vanaf een afstand beoordelen, wat weet u daar nou van?’ U begrijpt wel: dat wordt een lastig telefoongesprek, over een prachtige heksenbezem in een boom.

Of die boze hovenier, die ’s morgens om half acht belt met de vraag hoe ik het in mijn hoofd haal om vraagtekens te zetten bij zijn offerte. De avond ervoor had ik met de subsidieaanvrager besproken dat wij om een aantal redenen met deze offerte niet akkoord gingen en of hij elders een tweede offerte wilde aanvragen. Een van de redenen om niet direct akkoord te gaan was, naast de hoge prijs, het feit dat de hovenier in de offerte een post had opgesteld voor het vullen van holten in de stam. Een ouderwetse techniek die in de jaren 60 van de vorige eeuw uit ons vak is verdwenen. Als je dat in de 21e eeuw in je offerte zet klopt er iets niet en ben je in onze ogen geen boomverzorger.

Verder is het leuk en leerzaam om jaarlijks zo’n dertig aanvragen voor een bijdrage uit het Bomenfonds te behandelen.

INVENTARISATIE WAARDEVOLLE BOMEN

Ruim dertig jaar geleden werd het Bomenfonds opgericht. Het was een langgekoesterde wens van de toen twintig jaar oude Bomenstichting. In de jaren 70 was Staatsbosbeheer (SBB) begonnen met een landelijke inventarisatie van waardevolle bomen. In de jaren 80 zette de Bomenstichting in samenwerking met SBB dit initiatief voort met haar netwerk van contactpersonen. Uit die inventarisatie kwam het Landelijk Register van Monumentale Bomen voort. Minstens zo belangrijk was het om die monumentale bomen te behoeden voor verval. Al vroeg in haar bestaan stelde de Bomenstichting incidenteel geld beschikbaar voor het behouden en verzorgen van deze bomen. In 1991 leidde dat tot de oprichting van het Bomenfonds.

Eigenaren van bomen die in het register staan kunnen eens in de tien jaar bij het fonds een tegemoetkoming in de onderhoudskosten aanvragen. Voor particuliere eigenaren is dit maximaal 75 procent van de kosten, voor kleine verenigingen en stichtingen maximaal de helft. Bomen die eigendom of in beheer zijn van de overheid zijn uitgesloten.

Aanvankelijk subsidieerde SBB het fonds, sinds 2007 wordt het gevuld door het bij het Prins Bernard Cultuurfonds ondergebrachte Jo Bergacker Fonds. Voor de beoordeling van de aanvragen is een coördinator aangesteld met specifieke kennis van oude monumentale bomen.

Veel gemeenten hebben inmiddels ook eigen lijsten met waardevolle en monumentale bomen gemaakt. Tot ons genoegen zien wij dat zij daar ook vaak een bijdrageregeling voor onderhoud aan vastknopen. Chapeau! Dat motiveert boomeigenaren en draagt bij aan de vergroening van onze leefomgeving in het stedelijk gebied.

Dat betekent wel dat als een bijdrage gevraagd wordt voor een boom die ook onder een gemeentelijke regeling valt, die regeling voorrang krijgt, zodat er meer geld uit het Bomenfonds beschikbaar blijft voor andere bomen op de landelijke lijst. Daarnaast kunnen via deze lokale lijsten nieuwe ‘pareltjes’ ontdekt worden die het waard zijn in het landelijk register te worden opgenomen. Ja, het kost wel een extra check bij de intake van een nieuwe aanvraag voor bijdrage uit het Bomenfonds, dat is dan maar zo.

PROCEDURE

Om voor een bijdrage in aanmerking te komen vult de eigenaar, na het downloaden en lezen van de toelichting, een aanvraagformulier in en stuurt dat met foto’s (in hoge resolutie graag) en een offerte van een boomverzorgingsbedrijf naar de Bomenstichting. De coördinator beoordeelt de aanvraag en berekent de bijdrage. Als de situatie niet duidelijk is - beoordelen van bomen en situaties vanaf foto’s en Streetview is niet altijd handig - neemt de coördinator contact op met de aanvrager voor nadere toelichting. Om tot een goede afweging te komen kan hij ook een boominspecteur in de buurt vragen om de situatie ter plekke te bekijken. Soms blijkt uit die nadere informatie of uit een tweede offerte dat niet alle eerder voorgestelde werkzaamheden noodzakelijk zijn.

Het aantal aanvragen verschilt per jaar: tussen de 25 en ruim 40. Het aantal neemt toe. Meer boomeigenaren vinden het belangrijk dat hun bomen in goede conditie blijven.

Een enkele keer vraagt een boomeigenaar subsidie voor een groot project: een bomenrij of een oud bosperceel. De hoge bedragen die hiermee zijn gemoeid kunnen niet door het Bomenfonds worden gesubsidieerd. De pot zou dan snel leeg zijn. We verwijzen dan door naar andere instanties.

Dankzij het Prins Bernhard Cultuurfonds zijn we als Bomenstichting in staat een positieve bijdrage te leveren aan het onderhoud van groene levende monumenten in ons land. Oh ja, met die boom met die ‘inwendige dubbele kroon’ is het wel goed gekomen. De boom werd gesnoeid maar de heksenbezem bleef zitten. 🌿

EEN BIJZONDERE TAXUS OP BUITENPLAATS BERKENBOSCH OP HET ZEEUWSE WALCHEREN KRIJGT EEN RUSTIGE OUDE DAG. STAATSBOSBEHEER HEEFT EEN KLIMVERBOD VOOR DE BOOM INGESTELD EN EEN GIETIJZEREN HEKJE RONDOM DE BOOM GEPLAATST. MAAR HET BLIJFT GISSEN OF DE BOOM MODEL STOND VOOR DE FAMUEZE KUNSTSCHILDER PIET MONDRIAAN.

Mondriaanboom of niet: Zeeuwse taxus dient de kunsthistorie

Op een druk belopen wandelpad achter de duinen tussen Domburg en Oostkapelle staat een grillige taxus met wonderlijke vergroeiingen. De gedrongen vorm dankt de boom aan de zeewind. De boom was jarenlang populair als klimboom voor kinderen. En dat is 'm aan te zien. Ook is het een gewilde fotostop. In de bast zijn tal van inkervingen met liefdesboodschappen.

Staatsbosbeheer, eigenaar van buitenplaats Berkenbosch, heeft daar nu een halt aan toegeroepen. Want deze inheemse naaldboom blijkt cultuurhistorisch het beschermen waard. Daarom is een gietijzeren hekje van 40 centimeter hoogte rond de boom gezet. Ook is er een bordje geplaatst met uitleg waarom de boom met rust gelaten moet worden. 'De ondergrond rond de boom moet minder worden betreden, zodat de groeiplaatsomstandigheden verbeteren', zegt boswachter Karel Leeftink

over de maatregel die inmiddels al vruchten afwerpt. Volgens voorbijgangers dwingt het hekje respect af voor de boom. 'Zo'n speciaal hekwerk geeft de boom een bijzondere status. Mensen die langslopen zie je denken: hé wat is dit voor speciale boom dat die een hekje verdient', zegt een mevrouw uit Domburg die hier al 27 jaar haar hond uitlaat. Zij zag de boom aftakelen en is blij met de betere bescherming van de taxus.

BEWIJZEN ONTBREKEN

De 240 jaar oude geschoren taxus wordt Mondriaanboom genoemd, naar schilder Piet Mondriaan. De kunstschilder verbleef tussen 1908 en 1916 regelmatig in kunstenaarskolonie Domburg en schilderde daar bomen. De kunsthistoricus van het Marie Tak van Poortvliet Museum in Domburg zegt dat bewijzen ontbreken dat deze taxus daadwerkelijk model stond voor schilderijen van Mondriaan. Boomexpert Bert Maes maakte studie van de Mondriaanboom en onderschrijft

dat: 'Ik heb alle boomschilderijen van Mondriaan vergeleken met de vorm van de taxus en mijn conclusie is: deze boom kan het niet zijn.' Het schilderij dat wordt toegeschreven aan deze taxus is *De Grijsze Boom* uit 1911, die hangt in het Kunstmuseum Den Haag. Deskundigen menen dat het schilderij is gebaseerd op studies van diverse bomen, waaronder de Zeeuwse taxus. Hoewel bewijzen ontbreken, vindt Maes het belangrijk om de naam Mondriaanboom te handhaven. 'Het is een boom die dicht in de buurt komt van wat Mondriaan ooit in deze omgeving schilderde. Vanwege die symboliek mag je hem zo noemen. Het is een unieke boom voor de Nederlandse kunsthistorie.' Op de vraag of hij daarmee meewerkt aan geschiedvervalsing, zegt Maes: 'Het is net als met de Kozakkenlinde in Deventer. Vermoedelijk is daar nooit een kozak geweest, maar het is toch mooi dat die boom de geschiedenis vertelt van de kozakken.'

VERZILTING

Deze cultuurhistorisch waardevolle Zeeuwse boom krijgt een betere bescherming door een stapje terug te doen en er een hekje om te zetten. De Zeeuwse boombeheerder Jacco Karelse is blij dat de Mondriaantaxus een rustige oude dag krijgt. Maar er ligt volgens hem in de bodem wel een bedreiging op de loer. 'Het grondwater ter plekke is gedaald. En we zien op verschillende plekken in de natuur en landbouwgronden in Zeeland dat verzilting dan een rol gaat spelen. Zoute intrek in het grondwater kan ook voor deze boom op termijn slecht uitpakken.'

'Op Walcheren vond Mondriaan de weg naar abstractie'

Tekenaar Roel Visser heeft een voorliefde voor de bomen op Walcheren. In de voetsporen van Piet Mondriaan legt hij graag de taxus van Berkenbosch vast.

Wat spreekt je aan in deze boom?
'Met een ogenschijnlijke wirwar van lange verticale, horizontale en diagonale takken trekt hij meteen mijn aandacht. De taxus lijkt voortdurend te zoeken naar zijn eigen balans. De boom wankelt bijna. Met een wonderlijk complexe groeivorm tot gevolg. Onder elke gezichtshoek verandert het aanzicht. Ik heb jarenlang op Walcheren gewoond en kwam in mijn jeugd regelmatig op deze plek. Later als kunstenaar begon ik waardering te krijgen voor de schat aan bomen in het natuurgebied De Manteling. Piet Mondriaan vond onder meer op Walcheren de weg van figuratie

naar abstractie in zijn schilderkunst. Dat intrigeert me. En ik stel mezelf de vraag: hoe verloopt mijn eigen gesprek van verbeelding als ik hier schets en teken?'

Als je zit te schetsen bij de taxus, wat zie je dan gebeuren bij voorbijgangers?

'De taxus is een markant punt in een populaire wandelroute tussen strand en landgoed. Kinderen zien een kleine ontdekkingstocht door erin te klimmen. Een foto wordt gemaakt, geliefden krassen soms hun naam in de stam. Mensen genieten duidelijk van dat moment bij deze bijzondere boom. Ik realiseer mij wel dat dit voor de conditie van deze taxus eigenlijk helemaal niet goed is. De boom verdient het om op gepaste afstand bewonderd te worden.'

Foto: Hanna Hirsch

Bomenreis naar Engeland

Salomons Estate in Tunbridge Wells

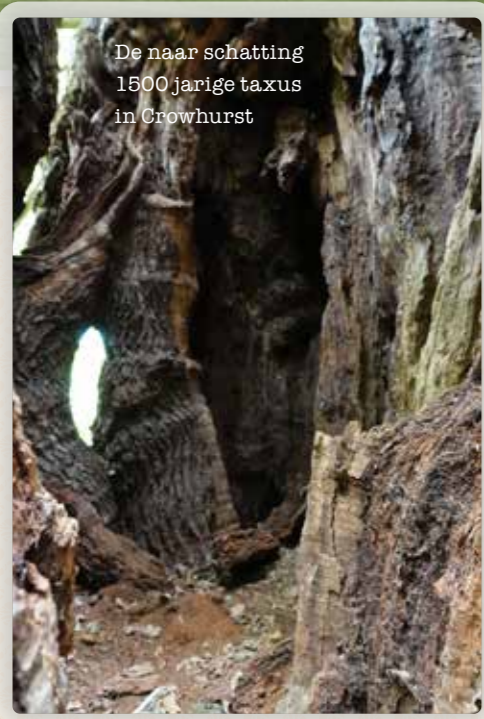
Krijtrotsen bij Dover

De Law Day Oak (gerechtseik) te Bonnington

Eeuwenoude zomereik in Lullingstone-park

De naar schatting 1500 jarige taxus in Crowhurst

De minstens 1000 jarige Taxus in Tandridge

Taxus in Crowhurst, geschat op 1500 jaar

Libanonceder in Lullingstone Park

MAJESTUEUZE EIKEN UIT DE TIJD VAN KONINGIN ELISABETH I, SPROOKJESACHTIGE TAXUSSEN, EEN BOSUIL EN EEN GOUDHAANTJE. EEN IMPRESSIE VAN DE BOMENREIS DIE PLAATSVOND VAN 2 TOT 6 MEI 2022.

Op maandag 2 mei vertrekken we met bijna veertig personen in de bus vanaf Utrecht. Eduard Opperman, gids van reisorganisatie Inezia Tours, vertelt ons het een en ander over de organisatie en blijkt alles te weten over vogels. Ook Jeroen Philippona en Huib Sneep presenteren zich als de deskundigen op het gebied van monumentale bomen. Op de boot spotten we de eerste Jan van Gent, naast wat drieteenmeeuwen die een groot deel van de tocht meevliegen. Bijna tot aan de prachtige krijtrotsen bij Dover, waar we aan land gaan en onze tocht in Engeland begint. Voor ons ongekend grappig dat er zoveel mensen tegelijkertijd kijken naar een mooie boom langs de weg en uitroepen: 'Oh wat een mooie eik!' Normaal is er bij ons in het gezin maar één iemand die dit doet. En elke boom wordt bij soortnaam genoemd, nooit gewoon 'boom'. We stoppen bij een boom, oh nee een eik, waar in de tijd van Elisabeth I (1533-1603) al recht werd gesproken over Bonnington, een gerechtseik: de *Bonnington Law Oak*. De eigenares van het huis komt naar buiten om haar excuses aan te bieden omdat ze geen wijn klaar heeft staan. Een mooie tuin heeft ze overigens wel. Na een prachtige holle weg door landelijk Zuid-Engeland komen we aan bij de Salomons Estate in Tunbridge Wells, het landgoed waar we vier nachten zullen verblijven.

ANCIENT OAKS

De volgende ochtend maken we vóór het ontbijt een ochtendwandeling over het landgoed van de familie Salomon, compleet met eigen dassenburcht, Canadese ganzenvijver en enorme mammoetbomen, sequoias. Eduard kan ons puur op gehoor de bosuil en het goudhaantje wijzen. Na een stevig Engels ontbijt gaat de rit door het prachtige landschap met dorpjes en uiterst smalle weggetjes met hoge hagen, waar onze enorme bus regelmatig de berm moet induiken om, met succes, een tegenligger te ontwijken.

Het park Lullingstone bestaat grotendeels uit een enorm golfterrein en staat vol met *Ancient Oaks*. Dat betekent dat ze in ieder geval meer dan 6 meter omtrek hebben en dus waarschijnlijk ouder zijn dan 250 jaar. Van vóór de Tudor-explosie van hertenkampen, vertelt Aljos Farjon, de Nederlandse held van de Kew Royal Botanic Gardens, die werkelijk alles weet van heel oude eiken. Na een flinke wandeling bergopwaarts lunchen we 50 meter voor het hoogtepunt: de meest prachtige winterseik bij hole 15. Wat een kolossale boom, alleen de takken al, en elke keer het verschil tussen het holle dode deel en de springlevende lentegroene blaadjes die eruit springen. Prachtig. In het gras de schattige gele primula's, en in de verte een indrukwekkende ceder.

's Middags rijden we naar Tandridge, meer naar het westen, door het heuvelland van Zuid-Engeland. Naast een oud kerkje staat een enorme taxus, een boom voor sprookjes en aanbidding, al sinds de Vikingen. Dus wie was er het eerst: de kerk of de boom? Of heeft het christendom handig gebruikgemaakt van het feit dat hier toch al werd gebeden tot hogere machten? Mooi om te zien hoe een taxus zich verzekert van voldoende zijscheuten, die dan vergroeien met de stam, zodat de boom sterk blijft op leeftijd. Lekker rustig plekje, dat wel.

Bast van de taxus in Tandridge

SPROOKJESBOS KINGLEY VALE

De eerste stop op woensdag is Kingley Vale, een soort sprookjesbos met taxussen die zichzelf vermeerderen door de takken op de grond te laten rusten en op dat punt weer een nieuwe boom te laten groeien, rechttop. En dan nog een keer, soms wel 30 meter verder, als tentakels die dan weer nieuwe bomen worden. Terwijl er vrijwel niets onder groeit. Hellingen vol met taxussen. Het verhaal gaat dat er op ieder graf van een Viking een taxusboom werd geplant en dat de geesten van de omgekomen Vikingkoningen er 's nachts ronddolen.

Taxushout is zeer geschikt om handbogen mee te maken, door de soepelheid en veerkracht. Huib vertelt dat in Nederland, na een overwinning van een dorp, de taxussen in de wijde omgeving werden gekapt, om te voorkomen dat er nog nieuwe bogen werden gemaakt.

Na een leuke klim naar de top van de heuvel - langs de boomgrens omhoog, met prachtig uitzicht over zee - rijden we terug naar Salomons Estate. Tijdens de gezellige maaltijd blijkt weer hoeveel kennis er in deze groep zit over bomen, boomverzorging, ecosystemen, plantensoorten en dieren. Indrukwekkend. 's Avonds gaan we op safari naar een das, we spotten hem in de voortuin.

OUDESTE BOOM IN COWDRAY PARK

Op donderdag gaan we naar Cowdray Park. Hier staat één van de oudste eiken van Engeland. Althans volgens de verhalen. Het zou de boom zijn waar Elisabeth I haar 'schoenen' wisselde. Dat was in de 16de eeuw en toen was deze eik dus al groot en hol. Meer dan 12 meter omtrek en nog fris groen. Toch een leuk weetje dat eiken net als mensen krimpen met de jaren en hun takken afleggen.

We doen interessante kennis op over de kwaliteit van jong plantmateriaal. Lindes van mindere kwaliteit hebben volgens de specialisten plakoksels, wat betekent dat ze takken vormen die te dicht op de stam blijven plakken. Door het inregenen en het daarbij gepaard gaande rottingsproces gaan ze uiteindelijk vanzelf de zwaardere takken verliezen en vallen ze soms zelfs helemaal uit elkaar. Dat is ook duidelijk te zien.

MAJESTY THE FREDVILLE OAK NONINGTON

Het pronkstuk van de reis is bewaard voor de laatste dag: de *Majesty Oak* in Nonington. Dit keer een nog niet teruggegroeide top maar een nog helemaal fier rechttopstaande stam van ongeveer 30 meter hoog, op een privé stuk grond. Het is wel even over het hek klimmen, met toestemming van de kleindochter van de beheerder, maar dan heb je ook wat. Wat een joekel van een boom, in omtrek meer dan 12 meter en hoog en hol en vol bruisend leven, soms leven er wel duizend soorten op deze boom. Prachtige tijd ook, nu in het voorjaar, als al het lentegroen eruit spat. Op de terugweg wandelen we langs enorme oude kastanjes en bekijken we een groep steeneiken; die hebben we nog niet eerder gezien..

Terug op de boot concluderen we eendrachtig: Wat een mooie reis is het geweest, langs majestueuze bomen in prachtig aangelegde parken in een typisch Engels landschap. 🌳

Joost en Jeroen meten een eik in Petworth Park

Een ongeveer 250-jarige zomereik in Petworth Park

Klim naar de top in Kingley Vale voor prachtig uitzicht over zee

1000-jarig taxusbos in Kingley Vale

Majesty the Fredville Oak

Edelherten in Petworth Park

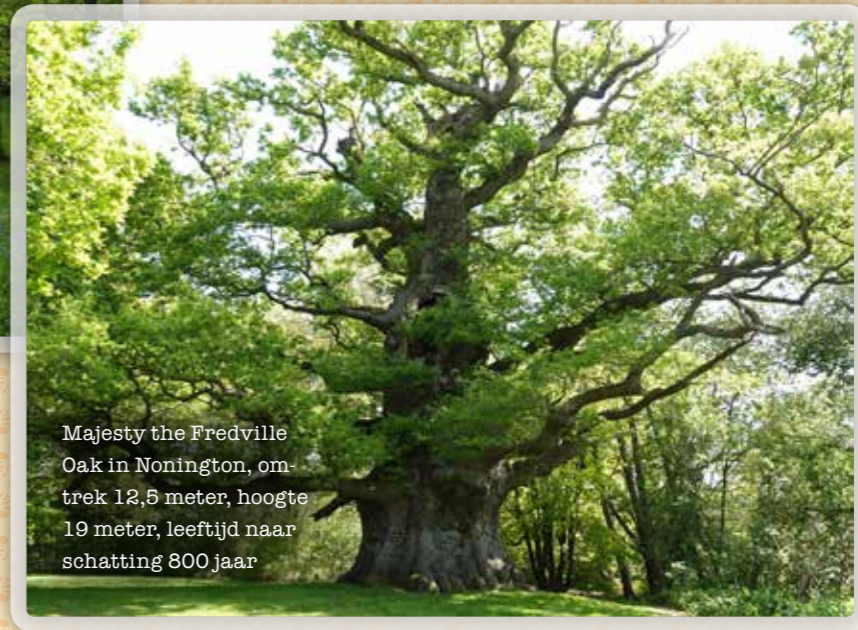
Foto: Barend Steller

Imposante eeuwenoude lindenlaan in Cowdray Park

Bordje bij de Queen Elisabeth Oak in Cowdray Park

Majesty the Fredville Oak in Nonington, omtrek 12,5 meter, hoogte 19 meter, leeftijd naar schatting 800 jaar

Schade aan bomen beperken

‘Biedt bevers een alternatief’

BEVERS DOEN HET GOED IN NEDERLAND. MAAR ZE BESCHADIGEN WEL BOMEN, DIJKEN EN WEGEN. HOE IS DAT TE VOORKOMEN? JE MOET VOORAL PROACTIEF ZIJN, ZEGT VILMAR DIJKSTRA VAN DE ZOOGDIERVERENIGING. ‘RICHT KWETSBARE GEBIEDEN ZO IN DAT BEVERS EEN ALTERNATIEF HEBBEN.’

Afgelopen zomer werd Nederland opgeschrikt door forse schade die bevers hadden aangebracht aan eeuwenoude beukenbomen op het landgoed van Kasteel Amerongen. Het is lang niet de enige plek waar bevers schade aanrichten. Ook in Willemstad, Roermond, Almere en in tal van andere waterrijke gebieden beschadigen bevers bomen, struiken, kades en wegen met het verzamelen van voedsel, door de constructie van burchten en holen en door het bouwen van dammen. Ze leven zelfs in de bebouwde kom van steden en dorpen waar ze soms schade aanrichten. Omdat hun aantal toeneemt zal ook het aantal schadegevallen gaan toenemen, voorspelt Vilmar Dijkstra, beverdeskundige bij de Zoogdiervereniging.

In 1826 waren bevers in Nederland verdwenen. Ze waren een te gewild jachtobject voor voedsel en bont. Door menselijk handelen verdween ook de biotoop voor bevers. Nadat ze vanaf 1988 opnieuw werden uitgezet in de Biesbosch en enkele andere locaties verspreidden ze zich alras over Nederland. Dijkstra schat dat er nu zeker vijfduizend bevers van minstens één jaar oud zijn.

Bevers zijn via de Europese Habitatrichtlijn en de Wet natuurbescherming beschermd. Het is verbo-

den bevers opzettelijk te verstoren, te vangen of te doden of de rust- en voortplantingsplaatsen te beschadigen. Alleen als de beverschade heel groot is en die op geen enkele andere manier is te voorkomen, kan een ontheffing worden aangevraagd. Er zijn echter heel wat maatregelen te treffen om schade te voorkomen zonder het welzijn van bevers aan te tasten. Steeds meer organisaties, zoals waterschappen en ProRail, die in toenemende mate met bevers te maken hebben, ontwikkelen in samenwerking met het bevoegd gezag zogenaamde beverprotocollen. Daarin staat beschreven hoe bij bepaalde problemen gehandeld kan worden om schade te voorkomen of op te lossen zonder voor ieder geval weer een ontheffing aan te vragen. Hierin is een ‘escalatieladder’ opgenomen, waarbij een meer ingrijpende maatregel pas mag worden toegepast als minder ingrijpende maatregelen onvoldoende werkzaam zijn gebleken. De Zoogdiervereniging treedt bij het opstellen van dergelijke protocollen vaak op als extern adviseur.

MAATREGELEN

Om beverschade aan bomen te voorkomen kan een deel van het leefgebied worden afgesloten met een beverwerend raster. Individuele bomen kun je beschermen met gaas of met een vraatwerend middel op de schors, zoals Wöbra, een niet giftig middel dat grotendeels bestaat uit kwartsand. Aangeknagde bomen die door omvallen een risico vormen voor mensen kun je vellen en laten liggen voor de bevers. Zij zullen dan minder snel aan een volgende boom knagen. Weer een andere maatregel is om bomen en struiken die bevers graag eten binnen een zone van 20 tot 30 meter van het water te verwijderen en boomsoorten en struiken die bevers niet eten te laten staan, zoals meidoorn, rozen, kornoelje, paardenkastanje, wilde kastanje, sleedoorn, vlier, esdoorn, els, den en spar. Elders in het territorium kan je soorten aanbieden die bevers graag eten, zoals wilgen en populieren. Dan is er nog de mogelijkheid om de kans op graven in een kwetsbare oever te verkleinen door alle houtige begroeiing aan de oever te verwijderen. Maar als daardoor een aanzienlijk deel van het foerageergebied verdwijnt moet die begroeiing elders in het gebied gecompenseerd worden.

Kenniscentrum Bever

Om te voorkomen dat allerlei organisaties opnieuw het wiel gaan uitvinden in het uitzoeken hoe ze het beste om kunnen gaan met de bever, hebben het kenniscentrum van waterschappen STOWA, Rijkswaterstaat, ProRail, de Unie van Waterschappen, Interprovinciaal Overleg en de Zoogdiervereniging de handen ineengeslagen en het Kenniscentrum Bever opgericht.

Zie: www.kenniscentrumbever.nl.

In het rijtje maatregelen om schade aan bomen te voorkomen komt de zwaarste maatregel, het afschieten van de dieren, niet voor. Dat mag alleen als de beverschade heel gevaarlijk kan zijn voor mensen en alle andere maatregelen onvoldoende werken of te duur zijn. Dan heb je het, zegt Dijkstra, niet over boomschade. ‘Eigenlijk is dat nog het kleinste probleem dat de bever veroorzaakt. Een veel groter gevaar is als het bouwen van dammen en graven van holen in de oevers leidt tot te hoge waterstanden en inzinking van dijken, taluds,

paden en wegen. Dat dreigde in Limburg te gebeuren. In 2021 is er ontheffing verleend voor het afschieten van tachtig bevers.'

De Zoogdierverseniging heeft daar begrip voor. Dijkstra: 'Wij zijn blij met de terugkomst van de bever en met zijn beschermde status. In een waterrijk land als Nederland hoort de bever gewoon thuis. Bevers trekken allerlei waterinsecten, vissen, amfibieën en libellen aan en vergroten zo de biodiversiteit. Maar we sluiten onze ogen niet voor de knelpunten. Als de gevaren voor mensen te groot worden moet je ingrijpen. Wij zoeken naar manieren hoe je dergelijke schade kunt voorkomen.' Zo is de Zoogdierverseniging betrokken bij een vorig jaar in opdracht van de provincie Limburg gestart onderzoek naar alternatieve methoden voor het continue verwijderen van beverdammen door waterbeheerders. Daarbij worden watergangen zodanig ingericht dat een bever niet de neiging krijgt om dammen te gaan bouwen. Dijkstra: 'Wij pleiten er al jaren voor proactief te reageren. Overal waar water is kunnen bevers voorkomen. Richt kwetsbare gebieden dan zo in dat bevers een alternatief hebben.'

Verwijderen struikgewas schaadt cultuurhistorische bomen

Gerrit-Jan van Prooijen, boomtechnisch adviseur en bestuurslid van de Bomenstichting, is het met de Zoogdierverseniging eens dat er proactief gehandeld moet worden, maar in de praktijk gebeurt dat lang niet altijd. Van Prooijen: 'Langs de Maas, met name ter hoogte van het Land van Cuijk, staan nog veel bakenbomen. Zij zijn in de jaren dertig van de vorige eeuw geplant als bakens voor begeleiding van het scheepvaartverkeer. Voor de doorstroming van de grote rivieren verwijderd Rijkswaterstaat op grote schaal opslag van struiken. Veel van de struiksoorten zijn populair bij bevers. Vrijwel onmiddellijk na het verwijderen van de struikopslag zagen we vraatschade aan de bast van diverse bakenbomen ontstaan. Juist hiervoor is het zo belangrijk om proactief te reageren. We kunnen nu alleen nog maar maatregelen treffen om verdere schade te beperken. Als dan toch struikgewas verwijderd moet worden, dan zou men belangrijke, te handhaven bomen voorafgaand aan het werk goed tegen vratt moeten beschermen.'

Foto: Bert Maes

Foto: Theo Katenberg

Foto: Theo Katenberg

Fruitbomen in stad of dorp verhogen sociale cohesie

FRUITBOMEN IN DE WIJK VERFRAAIEN DE BUURT MET HUN GROENE UITSTRALING EN BLOESEM, DRAGEN BIJ AAN DE BIODIVERSITEIT, MAAR BOVENAL VERGROTEN ZE DE SOCIALE COHESIE. HUN VOORTBESTAAN VALT OF STAAT MET DE INZET VAN VRIJWILLIGERS. DIE KUNNEN WEL MEER STEUN VAN GEMEENTEN GEBRUIKEN.

Een koude zaterdagmorgen begin april. Zo'n tien bewoners van het Gemeente Waterleiding (GWL) Terrein, een ecologische wijk in het westen van Amsterdam, luisteren in het buurtbeheerhuisje naar de instructies van Michel Floris, voorzitter van de Hoogstamfruitbomenwerkgroep. Vandaag moet de helft van de 63 fruitbomen worden gesnoeid. Sommige vrijwilligers doen dit al sinds de bomen in 1998 werden geplant, anderen hebben

dit jaar voor het eerst de snoeicursus gevolgd en lopen met de ervaren snoeiers mee. Als de koffie en stroopwafels genuttigd zijn, pakken de vrijwilligers handzagen, snoei- en takkenscharen uit een kist en gaan ze onder deskundige begeleiding van een pomoloog aan de slag.

Bewoonster Ineke vertelt dat de stadsdeelraad lang twijfelde over de aanplant van fruitbomen in de nieuwe wijk. 'Ze wilden sierfruit planten, omdat dat minder overlast zou geven. Maar wij wilden echt fruit. Onder voorwaarde dat bewoners de bomen zouden onderhouden zijn ze toen overstap gegaan. De geplante hoogstamfruitbomen zijn veelal van oude Nederlandse rassen. Er is al 25 jaar een vaste kern van vrijwilligers, maar elk jaar sluiten wel weer nieuwe bewoners aan.' Het leukste, zo melden alle snoeiers, is de jaarlijkse plukdag in de herfst. Onder begeleiding van volwassenen plukken buurtkinderen de appels

Foto: Hanna Scholte

Foto: Hanna Hirsch

Foto: Hanna Hirsch

Foto: Hanna Hirsch

Foto: Hanna Scholte

Foto: Hanna Hirsch

en peren uit de bomen. Vrijwilligers bakken er taarten van, die door de buurtbewoners aan lange tafels worden verorberd.

GROEIEND AANTAL BUURTBOOMGAARDEN

Het grote enthousiasme onder de wijkbewoners roept de vraag op waarom er niet veel méér fruitbomen in straten en parken staan. En, als ze er staan, wat ervoor nodig is om ze in een gezonde conditie te houden. Het antwoord op de eerste vraag stelt een beetje gerust: het aantal fruitbomen in de openbare ruimte lijkt toe te nemen en dan vooral openbare buurtboomgaarden. In 2011 leverde een oproep van de Bomenstichting om alle bestaande openbare boomgaarden te melden een lijst op van 43 gemeenten met zo'n vijftig fruitprojecten. Die lijst bleek onvolledig, want drie jaar later registreerden de landschapsorganisaties alleen al in de drie noordelijke provincies 85 buurtboomgaarden. Hoeveel het er nu precies zijn is onbekend, maar de belangstelling ervoor groeit. Zo bestaan er inmiddels websites die aangeven waar 'wild' geplukt kan worden in een stad en zijn er veel initiatieven voor het aanplanten van nieuwe boomgaarden, dan wel het opkalefateren van verwaarloosde boomgaarden.

Zo'n heel oude buurtboomgaard is de Stadsboomgaard aan de Bongerd in het centrum van Zutphen. Tien jaar geleden besloten vrijwilligers de verwaarloosde boomgaard, die al decennia eigendom is van de gemeente, op te knappen. Hanna Scholte van de Hoogstambrigade, de groep vrijwilligers die de boomgaard onderhoudt: 'In de boomgaard stonden oude rassen te verpieteren. In 2012 hebben we de boomgaard nieuw leven ingeblazen door er wederom oude rassen bij te planten, zoals de Breezoet, een IJsselstreekappel die bijna verdwenen was. Zo willen we de historie levendig houden. We hebben ook heel speciale rassen, bijvoorbeeld de Bonne Louise d'Avranches. Dat is een dessertpeer, die is zo exquis dat je hem

met een zilveren vork en mes moet eten', grapt ze. Aanvankelijk verzorgden de vrijwilligers alleen De Bongerd. Maar in en rond Zutphen waren meer boomgaarden waarin fruitbomen stonden te verkommeren. Zoals in De Bleek, een afgesloten boomgaard langs de oude stadsmuur, die eigendom is van verschillende stichtingen. Scholte: 'De hoveniers hadden ze niet op de juiste wijze verzorgd. Fruitbomen snoeien is specialistisch werk. Nu onderhouden wij ze, naast nog drie openbare boomgaarden.' Het gereedschap krijgen ze in bruikleen van Stichting Landschapsbeheer Gelderland, die ook de snoei-cursussen verzorgt. In de publieke boomgaarden mag iedereen het fruit plukken. In De Bleek worden daarvoor voortijdige schoolverlaters ingezet. De oogst gaat naar de voedselbank en er wordt sap van gemaakt.

In 2017 heeft de gemeente De Bongerd erkend als Groenmonument. Scholte: 'De gemeente kan er nu geen huizen op bouwen, een gazon aanleggen of fruitbomen vervangen door sierfruit. Wij geven de voorkeur aan eetbaar fruit.' Dit jaar heeft de gemeente ook de wens van de Hoogstambrigade gehonoreerd om financieel bij te dragen aan de onderhoudskosten. Scholte: 'Nu is er niet alleen geld voor zaken als opslag van de ladders en het maken van naambordjes; we hebben ook iets leuks kunnen doen voor de vrijwilligers, zoals het organiseren van een bloesemtocht met picknick. De bijdrage zien we als moreel support, de gemeente laat haar waardering zien voor wat wij doen.'

ONDERZOEK

Hogeschool Van Hall Larenstein publiceerde in 2019 de resultaten van een onderzoek naar wat

nodig is om buurtboomgaarden duurzaam te laten bestaan. Een van de conclusies luidt dat de gemeenten hierin een belangrijke rol kunnen spelen. Derk Jan Stobbelaar, leider van het onderzoek: 'De betrokkenheid en het enthousiasme van buurtbewoners en vrijwilligers zijn belangrijke succesfactoren voor het slagen van een fruitbomenproject in het openbaar groen. Buurtbewoners waarderen fruitbomen in de wijk vanwege de groene uitstraling, de bloesem, de biodiversiteit, maar de belangrijkste reden waarom buurtbewoners zich daarvoor willen inzetten ligt in het sociale gebeuren. Zij vinden het leuk om elkaar te ontmoeten, samen het onderhoud te doen en pluk-dagen te organiseren. Ook het aan kinderen kunnen laten zien hoe fruit groeit wordt belangrijk gevonden. Omdat fruitboomgaarden de onderlinge verbinding vergroot zouden gemeenten meer moeten doen om betrokkenen te steunen. Er bestaan nog veel plekken met verwaarloosde fruitbomen. Als bewoners die zouden willen opknappen, weten ze vaak niet hoe ze dat moeten aanpakken. Gemeenten kunnen daarover helderheid verschaffen. En vervolgens uitdragen dat ze de inzet van vrijwilligers waarderen, bijvoorbeeld door cursussen te faciliteren of hulp te bieden bij het maaien en afvoeren van snoeimateriaal. Ze moeten ook meerjarige afspraken maken. Een van de grootste gevaren voor buurtboomgaarden is als de grond een andere functie krijgt, bijvoorbeeld voor wegeaanleg of woningbouw. Vrijwilligers moeten dan weten waar ze aan toe zijn.'

GROOTSTE FRUITCOLLECTIE IN IJSSELSTEIN

Nu is het voor vrijwilligersgroepen makkelijker om een boomgaard te onderhouden, met vaste snoei- en oogstdagen, dan fruitbomen die verspreid staan door een stad. De stad in Nederland die er prat op gaat de grootste openbare fruitcollectie van Europa te hebben is

IJsselstein: meer dan tweeduizend fruitbomen, waarvan ruim achthonderd verschillende rassen, groeien in parken en straten. Het onderhoud doet de gemeente, maar vrijwilligers dragen er belangrijk aan bij. Zo heeft Klimaatneutraal IJsselstein (KNIJ) sinds 2017 initiatieven ondernomen om de destijds verwaarloosd geraakte fruitboomcollectie voor de toekomst te waarborgen. Hierin werkt de bewonersorganisatie samen met Van Hall Larenstein. Zo organiseerden ze vorig jaar samen met IVN Natuureducatie de zogenoemde Bioblitz. In een etmaal inventariseerden veertig vrijwilligers op een aantal fruitboomlocaties alle flora en fauna. Carin Laarman, een van de organisatoren van de Bioblitz: 'We hebben ontzettend veel verschillende soorten gevonden, van vleermuizen, vogels, planten, insecten, vissen tot zeldzame mossen. We konden aantonen dat de biodiversiteit rond fruitbomen die op natuurlijke wijze worden beheerd veel groter is dan in ander stedelijk groen zoals grasvelden, hagen en bomen.' De Bioblitz is een eenmalige actie, wel kan iedereen nieuwe waarnemingen melden op de Bioblitzpagina van Waarneming.nl. Inmiddels zijn vrijwilligers zich ook gaan bemoeien met het onderhoud. Laarman: 'Zij vonden dat een groep leiperen en -appels slecht werden gesnoeid. Nu doen ze het zelf.'

Als we de door IVN uitgestippelde bomenfruitroute door IJsselstein wandelen zien we in een parkachtige omgeving de rekken met leibomen staan. Het is winter, de takken zijn nog kaal. Een vrouw laat haar hondje uit. Ze woont hier vlakbij, in een straat die Boomgaard heet. Aan weerszijden staan fruitbomen. Op de vraag of ze er weleens overlast van ervaart kijkt ze ons verbaasd aan. 'Nee! Ik vind het prachtig! Elk jaar pluk ik samen met mijn kleinkinderen appels, peren en walnoten en maken we er heerlijke taarten van!'

Foto: Michel Floris

Foto: Michel Floris

Foto: Michel Floris

Foto: Michel Floris

'Bomen en Wet' weer actueel

AL VEERTIG JAAR IS BOMEN EN WET HÉT HANDBOEK VOOR BOMENRECHT EN BOMENRECHTSPRAAK. HOOFDAUTEUR BAS VISSER HEEFT SAMEN MET EDWIN KOOT EN EEN TEAM EXPERTS EEN UPDATE VAN DIT STANDAARDWERK GEMAAKT. DAT WAS NODIG VANWEGE DE NIEUWE WETGEVING EN VEEL RELEVANTE RECHTSPRAAK. DIT VOORJAAR IS DE STERK UITGEBREIDE EN VOLLEDIG HERZIENE EDITIE VERSCHENEN.

Bomen en Wet is geschreven voor zowel bomenvakmensen als juristen, maar ook voor boomeigenaren en -liefhebbers die zich in het bomenrecht willen verdiepen. Door de juridisch thematische indeling is het een praktisch naslagwerk voor allerlei bomenzaken. Thema's als eigendomsrecht, burenrrecht, schaderecht, (kap)vergunningenrecht, bosbescherming, bouw- en omgevingsrecht en strafrecht worden toegelicht aan de hand van wet- en regelgeving en rechtspraak. Aan bod komt bijvoorbeeld hoe gemeenten om kunnen gaan met overlast door overhangende takken van gemeentebomen. Voor boom- en boseigenaren blijken er accentverschillen te zijn in aansprakelijkheid, waarbij het veel gebruikte begrip 'zorgplicht' plaatsmaakt voor 'zorgvuldigheid in beheer'. Tevens komen de keuzes in handhaving bij illegale kap ter sprake. En er is een uitgebreide beschouwing over de juiste wijze van onderzoek bij vergiftiging van bomen, waarmee daders kunnen worden opgespoord.

NIEUWE WETGEVING

De grootste verandering sinds jaren is de komst van de Omgevingswet. Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet (gepland 1 januari 2023) verdwijnen niet alleen de klassieke bestemmings-

plannen, bomenverordeningen en APV-artikelen. De hele systematiek en werkwijze verandert. 'Boominclusief' besluiten bij bouw of een andere omgevingsactiviteit wordt steeds normaler. Andere oogmerken (doelen) gaan daarbij een rol spelen door klimaatverandering, energiebesparing, meer thuiswerken en gezonder leven. Dit zorgt er ook voor dat we bomen anders moeten gaan waarderen, bijvoorbeeld bij kapaanvragen. *Bomen en Wet* geeft de huidige stand van zaken weer, maar laat ook zien op welke wijze we het best kunnen anticiperen op de (juridische) toekomst.

VOORBEELDEN

Bomen en Wet beschrijft veel voorbeelden van recente bomenrechtspraak. Hier volgen er enkele. In het burenrrecht is een terugkerende vraag of een rij coniferen een haag is of toch een rij bomen. Gerechtshof 's-Hertogenbosch oordeelt in 2016 dat iedere conifeer een afzonderlijke boom is, tenzij door (ingrijpende) snoeiwerkzaamheden beperkingen in hoogte en breedte zijn aangebracht. Hetzelfde gerechtshof oordeelt in een andere zaak in 2021 dat bamboe geen gras is maar een heester, vanwege de houtige stengel. De eigenaar moet er daarom voor zorgen dat de bamboe bij de erfgrans niet hoger wordt dan 3,5 meter en moet deze re-

gelmatig terugsnijden tot een hoogte van 3 meter. Een ernstig ongeluk in mei 2015, waarbij een vrouw een grote tak op haar hoofd krijgt bij een opstaplocatie van de fluisterboten, leidt tot een lange juridische procedure. De gemeente had de boom al op de kaplijst voor het najaar geplaatst op basis van een advies van een boomspecialist. De tak breekt echter al in het voorjaar uit. In 2021 bepaalt de Hoge Raad dat bij een verzwakte boom boven een kade met dagelijks wachtend publiek, de kans op een ongeval zodanig groot is dat de gemeente nadere veiligheidsmaatregelen had moeten nemen. De gemeente wordt dus aansprakelijk gesteld.

Twee burens komen overeen dat de grote beuk die tegen de erfgrans staat weg moet omdat deze te veel overlast veroorzaakt. De eigenaar vraagt daarom bij de gemeente een kapvergunning aan. De gemeente weigert deze omdat het een gezonde en beeldbepalende boom is. De gemeente voert namelijk een 'nee, tenzij' beleid voor de kap van bomen in deze lommerrijke wijk. De Raad van State vernietigt deze weigering echter in 2017. De gemeente heeft namelijk bij de belangenafweging

Bomen en Wet is te bestellen via de webwinkel van de Bomenstichting. Prijs: € 49,50 (excl. verzendkosten)

Bijzondere editie

Voor de druk van dit boek zijn geen bomen gebruikt. Dit boek is namelijk milieuvriendelijk gedrukt op papier dat is gemaakt van landbouwafval. Deze editie is dus vervaardigd zonder houtpulp, in waterloos offset met gifvrije 'Cradle to Cradle' Bio-inkt. Kleinschalige, lokale productie, distributie en opslag dragen bij aan zo minimaal mogelijke CO₂ uitstoot. Laat de inhoud van dit boek bomen en mensen recht doen!

ten onrechte niet betrokken dat de buurman kap kan vorderen op grond van het burenrrecht (artikel 5.42 van het Burgerlijk Wetboek). Bovendien oordeelt een onafhankelijk boomdeskundige dat de boom minder beeldbepalend is dan is aangenomen. De gemeente moet dus alsnog de kapvergunning verlenen.

MEER RECHTSPRAAK IN BOMEN EN WET

Mr. Bas Visser is al dertig jaar actief als 'senior boomjurist' (jurist en bomenvakman). Naast het gewone rechtspraakregister (ECLI) is in *Bomen en Wet* de rechtspraak uit het 'Jurisprudentieregister Bomen en Recht' (JBR) die hij dertig jaar lang heeft verzameld opgenomen, met daarin veel ongepubliceerde rechtspraak. Dit zeer uitgebreide 'JBR-register' getuigt van de enorme omvang van de bomenrechtspraak en het bomenrecht. 🌳

OPNIEUW HEEFT DE BOMENSTICHTING ER BIJ DE POLITIEK OP AANGEDRONGEN MONUMENTALE BOMEN BETER TE BESCHERMEN. NU ZIJN ZE OVERGELEVERD AAN GEMEENTELIJKE WILLEKEUR.

Monumentale bomen hebben landelijke bescherming nodig

Vanaf haar oprichting in 1970 zet de Bomenstichting zich in voor een betere bescherming van oude en bijzondere bomen. In 1983 startte de Bomenstichting met de inventarisatie en registratie van deze bomen voor een Landelijk Register van Monumentale Bomen. Dit register ging in 2015 digitaal en is via de site van de Bomenstichting door iedereen te raadplegen. Monumentale bomen zijn bomen die door hun waarde voor het landschap, door hun bijzondere verschijning, hun bijzondere geschiedenis en cultuurwaarde (ofwel bijzondere erfgoedwaarde) en door hun natuurwaarde van landelijk belang zijn. Goede verzorging en adequate bescherming van monumentale bomen is vanaf het begin het doel geweest van de Bomenstichting. Dit doel is helaas nog onvoldoende bereikt: veel monumentale bomen zijn de afgelopen decennia verdwenen; deels door natuurlijke oorzaken als storm, ziekte en ouderdom, vaak ook doordat de bomen moesten wijken voor andere belangen of doordat er onvoldoende aandacht was voor de kwaliteit van de omgeving. De Bomenstichting pleitte daarom regelmatig voor juridische bescherming op landelijk niveau. Het Rijk verwees hiervoor echter steeds naar de gemeenten. Dit heeft geleid tot een lappendeken aan zeer verschillende beschermingsregimes en bomenverordeningen. Hier steekt een gebrek aan éénduidigheid: waar de ene gemeente een vrij strenge bomenverordening heeft, die de meeste bomen beschermt tegen kap, heeft een andere gemeente de kap van bomen, waaronder monumentale bomen, vrijwel geheel vrijgegeven. Ook zijn er curieuze verschillen in de behandeling van bomen binnen en buiten de bebouwde kom. In sommige gemeenten

Een veterane eik bij Baak

zijn bijvoorbeeld bomen buiten de bebouwde kom alleen beschermd door de Wet natuurbescherming. De enige voorwaarde die deze wet aan kap verbindt is een herplantingsplicht voor een gelijke oppervlakte. In andere gemeenten zijn vrijwel alle bomen buiten de bebouwde kom kapvergunningplichtig, maar binnen de bebouwde kom zijn dat alleen bomen die op een gemeentelijke lijst Monumentale Bomen staan.

MOTIE

In 2019 hebben GroenLinks en de Socialistische Partij (SP) een Nationaal Bomenplan opgesteld. Daarbij kregen zij input van de Bomenstichting, die landelijke bescherming van monumentale bomen als één van de speerpunten inbracht. In datzelfde jaar dienden GroenLinks en SP een motie in (*Motie-Smeulders/Beckerman (Kamerstuk 35309, nr. 11)*) over monumentale bomen aanwijzen als rijksmonumenten), waarin de regering wordt voorgesteld om monumentale bomen de status van rijksmonument te verlenen en hierover in gesprek te gaan met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Deze motie is door een grote meerderheid van de Tweede Kamer aangenomen. Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) heeft vervolgens met de RCE overlegd en ook gesproken met de Bomenstichting. De Bomenstichting wees onder andere op de situatie in andere Europese landen waar de bescherming beter, dan wel goed geregeld is. Zo kent België al vanaf 1931 landelijke bescherming van bomen met cultuurwaarde: men spreekt er van 'levend houtig groen erfgoed'. In Duitsland worden bomen als 'Naturdenkmal' geregistreerd en wordt de bescherming door de Bundesstaaten geregeld.

Op 18 november 2020 stuurde de minister van LNV een brief aan de Tweede Kamer. In antwoord op de motie geeft zij aan dat een monumentale status voor bomen geen wenselijk beleidsinstrument is. De Rijksoverheid is zeer terughoudend

bij aanwijzing van rijksmonumenten, de minister verwijst naar de Beleidsregel aanwijzing rijksmonumenten en wijziging rijksmonumentenregister Erfgoedwet. De minister wil aansluiten bij de bestaande verantwoordelijkheidsverdeling en stelt dat de bescherming van oude bomen binnen de bebouwde kom de bevoegdheid is van de gemeenten. Daarbij blijkt ook de aarzeling bij de RCE om levende wezens als rijksmonumenten te beschermen een rol te spelen.

TELEURSTELLEND

Voor de Bomenstichting is dit een teleurstellende benadering. Wij willen ons niet neerleggen bij de zeer willekeurige verschillen in beleid en bescherming door gemeenten en het ongefundeerde verschil tussen bescherming van 'dode' monumenten (vooral gebouwen) en 'levende' monumenten (bomen). Bovendien blijkt er binnen gemeenten vaak een kortetermijnvisie te zijn, waardoor een door een vorige gemeenteraad afgesproken beschermingskader voor bomen door een volgende gemeenteraad eenvoudig kan worden afgeschaft. Daarom hebben wij als Bomenstichting de initiatiefnemers van de motie aangeschreven en zijn we weer in gesprek gegaan met Laura Bromet van GroenLinks om te proberen toch een stap verder te komen. Daarbij hebben we opnieuw aandacht gevestigd op hoe het in de buurlanden is geregeld. Uiteraard hebben we ook gewezen op de waarde van bomen voor het tegengaan van klimaatproblemen en het belang van juist oude bomen voor de biodiversiteit. De huidige focus op het aanplanten van nieuwe bomen om CO₂ op te vangen is zinloos als grote aantallen oude bomen sneuvelen. Ook de RCE lijkt dit belang te onderkennen, gezien de aandacht die ze vraagt voor het planten van de geplande nieuwe bossen op plekken waar ooit bos verdwenen is. Zie:

<https://www.cultureelerfgoed.nl/publicaties/publicaties/2021/01/01/historische-schetsen-van-bossen-en-bosaanplant-in-nederland>

De Napoleonseik van Epse

Bomenplan GroenLinks en SP

Het Bomenplan omvat de volgende onderwerpen:

- 1 Bescherming bossen en bomen vanuit het Rijk.
- 2 Het planten van zoveel mogelijk nieuwe bomen en bossen.
- 3 Beschermen van monumentale bomen en groen.
- 4 Natuureducatie en de Nationale Boomfeestdag.
- 5 Agrarische sector - hernieuw de Bosregeling voor aanplant van bossen op landbouwgronden. Stimuleer de agrarische sector d.m.v. subsidies tot beheer en aanleg van houtwallen en andere groenstructuren.

Verstrengelde bomen

SOMS ZIE JE TAKKEN OF BOMEN DIE MET ELKAAR VERSTRENGELD OF VERGROEID ZIJN. WAAROM BOMEN DIT DOEN IS NOG NIET DUIDELIJK. WEL IS ER ONDERZOEK GEDAAN NAAR VARIATIES, STERKTE EN ZWAKTE VAN VERBINDINGEN EN NAAR RISICO'S VOOR DE BOOMVEILIGHEID.

Door corona zijn we meer gaan wandelen. Zo kan het dat je in een oude beuk, waar je al vaak langs bent gelopen, een gekke vergroeide tak ontdekt. Verderop zie je hoe een es zijn stam als een verliefde puber om een abeel strengelt. Of zie je bomen waarvan de stammen of takken broederlijk om elkaar geslagen zijn, die elkaar of zichzelf kussen, of met een soort navelstreng verbonden zijn. Bij bomenliefhebbers komen na de verwondering de vragen. Zo ook bij mij. Is dit toeval of vooropgezette slimmigheid? Wordt een boom er slechter van? Bij welke bomen gebeurt dit?

VERSTRENGELEN

Stammen die zich vlak naast elkaar ontwikkelen kunnen verstrengelen of vergroeien. Dat kan opzet zijn doordat bomen als een boomboeket zijn aan geplant. In de 19e en begin 20ste eeuw plantten tuinarchitecten zoals Leonard Springer vaak meerdere jonge boompjes van eenzelfde soort en leeftijd in een plantgat. Deze vergroeiden en vrij snel ontstond het uiterlijk van een

karaktervolle dikke stam. Het gebeurt ook op natuurlijke manier. Bijvoorbeeld als een zaailing opgroeit pal naast een andere boom. Door diktegroei raken ze elkaar op een bepaald moment. Bij wind schuren ze tegen elkaar en wordt het contactgebied groter. Het kan zo ver gaan dat de ene tak een holte uitslijt in de andere. Meestal ontstaat bij beide extra schors, als reactie op de schuurwond. Door de dikke schorskorst lijken ze vergroeid. Vooral bij bomen met een dunnere schors zoals beuk, es, abeel, meidoorn, linde en esdoorn is de kans op vergroeiing groot. Ik zag het overigens ook bij oude eiken.

VERSMELTEN

Echt versmelten kan ook. Dit heet *inosculatie* (zelf-enten). Geleidelijk schuren de schors en bast van takken of stam(men) tot op het cambium weg. Deze levende weefsellaag zorgt voor diktegroei. Als het cambium van twee takken elkaar raakt, enten ze soms zichzelf. De levende houtvaten zijn ver-

bonden en groeien samen verder. Dit gebeurt alleen bij bomen van dezelfde of verwante soort, of binnen de eigen boomkroon. De Duitse fysicus en hoogleraar boommechanica, dr. Claus Mattheck, heeft zelf-enting bij bomen onderzocht. Het lukt alleen als de buitenste jaarringen van beide takken samen als een continue lijn doorlopen en in de richting liggen van de overheersende kracht die de boom ondervindt.

VERBINDEN

Een boom zoekt altijd balans. Zoals Mattheck beschrijft in *Die Körpersprache der Bäume: Enzyklopädie des Visual Tree Assessment*, 2014, reageren bomen op constante mechanische spanningen. Die zijn statisch (zwaartekracht van eigen stam en kroon) en dynamisch (wind). Een boom streeft naar lichtgewicht constructies en maakt waar het niet nodig is geen hout. Wanneer bomen of takken zich met elkaar verbinden, verandert de krachtenverdeling. De Britse boomon-

derzoeker dr. Duncan Slater bestudeert schorsontwikkeling op het punt waar een stam zich splitst. Midden in die splitsing ontstaat extra houtweefsel als stevige verbinding. Wanneer hogerop een tak vergroeit of verstrengelt met de andere stam, zal op de stamsplitsing geen extra verbindend houtweefsel ontstaan omdat het niet meer nodig is. De takverbinding (brug) vangt immers de krachten op. Zolang de brug sterk is, is dat geen probleem. Boomverzorgers moeten hem vooral laten zitten. Als de brug zwak is of afsterft, kan die afbreken. Op de stamsplitsing komen weer zware krachten te staan. De boom versterkt de splitsing met extra schorsweefsel. Tenminste, als er lang genoeg geen zware stormen woeden. Ook om elkaar verstrengelde bomen zijn volgens Slater solide verbindingen en vormen geen reden tot snoei of omzagen. Slater beschrijft dit uitvoerig in zijn boek *Assessment of Tree Forks: Junctions in Trees: Assessment of Junctions for Risk Management*, 2016.

Al vanaf de vroege 16e eeuw zijn hoveniers en kunstenaars geïnspireerd door boomversmelting. Googleel *tree shaping* en je vindt geweldige voorbeelden van boomsculpturen en boommeubels. Zoals de Gilroy Gardens in California, waar Axel Erlandson bomen opmerkelijk liet vergroeien. Of de Engelse meubelboomgaard van biodesigner Gavin Muro. Zijn bedrijf 'Full Grown' oogst meubels die groeien uit één boom.

ELFENOOG

Vanuit de spirituele hoek is er een hele andere verklaring. De Duitse ingenieur en architect Guntram Stoehr werkt vanuit geomantie. Geomantie houdt zich bezig met kosmische velden en aardenergieën. Stoehr stelt dat bomen met hun groeiwijze magnetische krachtvelden zichtbaar maken. Een simpel voorbeeld is wanneer takken of stamdelen vergroeien en er een opening ontstaat. Denk aan de eerder genoemde ruimte onder de boombrug. Hij noemt die opening een elfenoog. Daar zou een vitale kracht zijn om je op te laden met nieuwe energie.

bovenste rij van links naar rechts:

- elfenoog - boombrug beuk, Boswachterij Gieten
- boombrug beuken in buurt van Roden
- verstrengeling 2 beuken met grove den
- boombrug beuken
- takvergroeiing abeel, Meijendel, Wassenaar
- vergroeiing twee essen, Polderpark Cronestijn, Leiden

onderste rij van links naar rechts:

- boombrug of elfenoog in oosterse plataan, landgoed Huys ten Donck, Ridderkerk
- beuk danst met eik, Boswachterij Gieten
- eik kust berk, Drents-Friese Wold
- versmelting twee beuken, Boswachterij Gieten
- kussende eiken, Drents-Friese Wold

Uiteindelijk zal er vast een wetenschappelijk antwoord komen op de vraag waarom bomen bovengronds soms een verbinding maken of verstrengelen. Ondergronds komt het vaak voor. Hoe dan ook, het blijft boeiend om tijdens wandelingen uit te kijken naar deze fantasieprikkende vergroeiingen en uit te zoeken hoe deze in de tijd zouden kunnen zijn ontstaan. 🌿

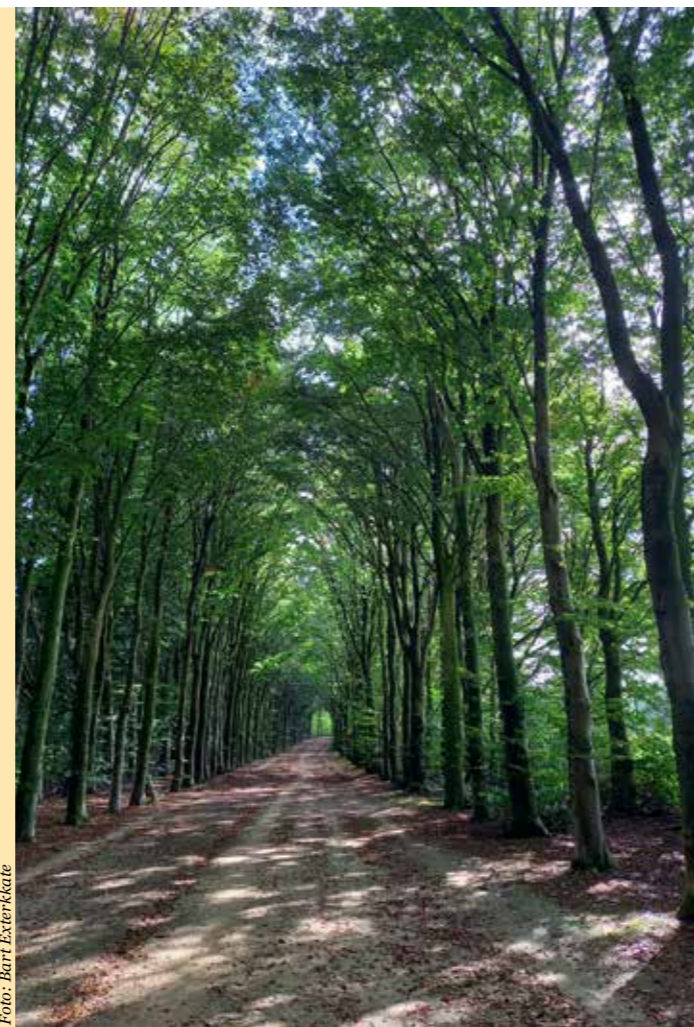
DONATEURSDAG LANGS DE BROEKHUIZERLAAN

Het bericht van enkele jaren geleden dat alle bomen van de Broekhuizerlaan in Leersum gekapt gingen worden, heeft veel stof doen opwaaien. Na veel actie, overleg en onderzoek is inmiddels een oplossing gevonden. In nauw overleg met de eigenaren, betrokken bewoners, Urgenda en de gemeente Utrechtse Heuvelrug is een stichting opgericht die het beheer van de laan van de eigenaren gaat overnemen. De uitgangspunten van het beheerplan zijn dat de oude, monumentale beuken zo lang mogelijk veilig gehandhaafd blijven en dat, waar nodig, aan het herstel van de laan gewerkt wordt door middel van verjonging.

Programma lezing door Stichting Broekhuizerlaan en rondwandeling o.l.v. de boswachters
Datum zaterdag 24 september 2022
Adres Restaurant Darthuizen, Rijksstraatweg 315, 3956 CP Leersum (www.darthuizen.nl)
Aanvangstijd 10.30 uur, koffie/thee staat klaar vanaf 10.00 uur
Kosten deelname € 15
Wijze van betalen NL51 INGB 0002 1087 55
t.n.v. Bomenstichting
o.v.v. donateursdag 2022

Aanmelden vóór 15 september 2022 a.s. via e-mail: info@bomenstichting.nl of tel. 085-0777821
Er is ruimte voor maximaal negentig deelnemers.

Foto: Bart Exterkkate

(advertentie)

Stichting Vormgeving in Hout

heeft tot doel het bevorderen en onder de aandacht brengen van vormgeving in hout, het hoogwaardig gebruik van hout uit de regio en het promoten van duurzame, milieuvriendelijke afwerking. Dit gebeurt onder andere door de publicaties die verkrijgbaar zijn via www.vormgevinginhout.nl

Wij vinden dat een boom zo lang mogelijk moet staan, maar als hij moet vallen, gebruik dan het hout zo optimaal mogelijk.

www.vormgevinginhout.nl

MEDEDELINGEN

WISSELINGEN BESTUUR

Na negen jaar in het bestuur te hebben gezeten heeft in mei Eric Rood afscheid genomen. Met zijn deskundigheid en ervaring heeft hij veel mensen over bomen kunnen adviseren. Hij was ook altijd bereid om taken op zich te nemen en in gesprek te gaan met gemeenten. De Bomenstichting is hem dan ook dankbaar voor zijn inzet en inbreng! Tot onze vreugde mochten we een nieuw bestuurslid verwelkomen: Jorien Dekker. Zij stelt zich aan u voor.

Jorien Dekker

'Met een lichte obsessie voor alles wat groeit en bloeit in onze prachtige natuur, én interesse in media en taal, werk ik het liefst in een groene organisatie. Sinds 2014 ben ik werkzaam als communicatieadviseur bij Staatsbosbeheer. Ik woon in de mooie bosrijke omgeving van Bilthoven, waar ik met vriend en twee zontjes dagelijks geniet van de eekhoortjes en vogels in de tuin. Gelukkig slechts negen minuten per trein van Utrecht, waar ik graag een goed concert bezoek en geniet van een stadswandeling langs de oude grachten.'

AMBASSADEUR BOMENSTICHTING

Het is lang geleden dat de Bomenstichting een eigen ambassadeur had. Wim Eikelboom, boomliefhebber, verhalenverteller en journalist uit Zwolle, is dat sinds kort. In die functie heeft hij al verschillende taken op zich genomen. Zo zit hij in de jury van de verkiezing van de Nationale Bomen Top 50 ter ere van 50 jaar Nationale Bomenbank en was hij één van de sprekers bij de presentatie van het nieuwe boek *Bomenlanen*.

LANGS MONUMENTALE BOMEN IN UTRECHT

In juli verschijnt *Langs monumentale bomen in Utrecht*. De wandeling is samengesteld vanwege het 900-jarig bestaan van de stad. Een enthousiaste groep van vrijwilligers heeft de bomen geselecteerd die zeker de moeite waard zijn om te bezoeken. Het boekje is te bestellen in de webwinkel. *Prijs: € 3,- (excl. verzendkosten), via e-mail of telefoon.*

AUTOMATISCHE INCASSO

De Bomenstichting wil zoveel mogelijk overgaan op automatische incasso van uw jaarlijkse donateursbijdrage. Graag een bericht als u daarvoor voelt. Wij sturen u dan zo snel mogelijk het formulier toe. Vanaf 2023 wordt uw bijdrage vervolgens via automatische incasso geïnd.

WISSELINGEN KANTOOR

Het is gebleken dat binnen onze organisatie een andere werk- en taakverdeling noodzakelijk is. Hierdoor hebben we de functie van bureausecretaris moeten opheffen en zal Linda Tiggelman, de huidige bureausecretaris, de Bomenstichting per 1 augustus verlaten. De permanente bezetting van het secretariaat zal worden gevormd door twee nieuwe, administratieve krachten. Inmiddels is Elly Schotman al begonnen als administratief medewerker. Beleids- en communicatietaken zijn verdeeld over het bestuur en andere vrijwilligers.

NIEUWE UITGAVE: BOMENLANEN

De Bomenstichting heeft samen met Landschapsarchitectuur TU Delft het boek *Bomenlanen*. Over de onlosmakelijke relatie tussen bomen en wegen uitgegeven. Kennis en inzicht rond (oude) bomenlanen zullen bijdragen aan het weloverwogen omgaan met de bomen langs onze wegen. Bescherming van bomenlanen is in deze tijd van klimatologische verandering harder nodig dan ooit.

Bomenlanen is te bestellen in de webwinkel, prijs: € 29,50 (excl. verzendkosten), via e-mail of telefoon. *Donateurs betalen € 25 (excl. verzendkosten).*

Colofon

47ste jaargang, zomer 2022
Verschijnt 2x per jaar, oplage 2600 stuks

Redactieadres Bomenstichting
Eusebiusbuitensingel 9, 6828 HT Arnhem
Telefoon 085-0777821
E-mail info@bomenstichting.nl
Website www.bomenstichting.nl
ING-bank IBAN NL51INGB0002108755
Drukker Daneels grafische groep, Beerse
Papier FSC mixed recycled Silk MC halfmat 115 gr

Redactie Jeroen van den Bergh, Dirk Doornenbal, Leo Goudzwaard, Tim Jansma en Reina de Smeth
Eindredacteur Maria van Rooijen
Hoofdredacteur Hanna Hirsch
Tekstadvies Marianne Mooij
Vormgever Jet Westbroek, www.jetwestbroek.nl
Aan dit nummer werkten verder mee Wim Eikelboom, Neera van der Geest, Edwin Koot, Peter Lommerse, Eline Melief, Jeroen Philippona, Barend Sneller, Ines Verbeek, Aart de Veer, Bas Visser, Maarten Windemuller

Overname van artikelen en berichten na overleg met de redactie.

De Bomenstichting heeft tot doel de zorg en aandacht voor de bomen in de stad en op het platteland te bevorderen. Zij doet dit sinds 1970.

Al vanaf € 30 bent u een jaar lang donateur van de Bomenstichting. Studenten krijgen 50% korting.

Beschermvrouwe
Hare Koninklijke Hoogheid
Prinses Beatrix der Nederlanden

Bosk een wandelend bos

HONDERD DAGEN LANG KLEURT STEEDS OPNIEUW EEN ANDER DEEL VAN DE LEEUWARDER BINNENSTAD GROEN, DANKZIJ MEER DAN DUIZEND BOMEN DIE DOOR DE STRATEN TREKKEN. DIT ONDER DE NAAM BOSK, FRIES VOOR BOS.

De bomen worden handmatig verplaatst, verzorgd en gevoed. Dit 'wandelende' bos geeft de bomen - en daarmee de natuur - een stem: wat kunnen we leren van bomen en hoe kijkt het bos naar de mensenwereld? En is het niet tijd om het helemaal anders te doen? In het wandelende bos gebeurt van alles; het is altijd in beweging en bruist van kleurrijke watergevers en licht- en geluidskunst. Bewoners, bedrijven en (inter)nationale kunstenaars dragen daaraan bij. Het bos speelt zo met je zintuigen en zorgt dankzij de inzet van honderden deelnemers voor een nieuw wortelnetwerk van verbinding. Bosk is niet alleen een langzaam bewegend kunstwerk, maar ook een kunstproject met meer dan zestig activiteiten rondom cultuur, participatie, educatie en verdieping.

Een voorbeeld is 'De Rechtszaak', waarbij Bosk de mensheid voor de rechter daagt en de verhouding tussen mens en natuur vanuit juridisch perspectief onderzoekt. Een ander voorbeeld is de expositie 'Als bomen kunnen wandelen' in museum Tresoar, die je de vraag stelt hoe we ons ego-denken kunnen veranderen naar ecodenken. Verder zijn er audiotours, voorstellingen, muzikale optredens en nog veel meer.

ALS BOMEN KUNNEN WANDELEN, KUNNEN MENSEN VERANDEREN

Landschapskunstenaar en artistiek leider van Bosk, Bruno Doedens, houdt ons met Bosk een spiegel voor. In 2021 schreef Doedens het essay *Planet Paradise*, waarin hij onderzoekt hoe de mens weer een 'niet belastende' soort kan worden. 'Mijn conclusie is dat er een nieuw verhaal nodig is, een verhaal dat aanzet ons anders te gedragen ten opzichte van de aarde en van elkaar. Het is laat, maar niet té laat. Door nu de handen uit de mouwen te steken kunnen we toch nog goede voorouders zijn.' Daaraan voegt Doedens toe: 'Eigenlijk kan het niet, Bosk, maar we doen het. Dit samen voor elkaar krijgen, geeft veel energie. Sociale energie is net als verbeeldingskracht een belangrijke motor van Bosk. Als bomen kunnen wandelen, kunnen mensen veranderen.' Zo werkt Bosk samen met veel organisaties, zoals de gemeente Leeuwarden, Plan Boom Fryslân en Groen Leven.

Dit is een project waar je niet alleen bij wil zijn, hier wil je onderdeel van zijn. 🌱

Locatie: binnenstad van Leeuwarden, van 7 mei tot 14 augustus 2022. Informatie op de website bosk.frl, op Instagram en Facebook via [@bosk.frl](https://www.instagram.com/bosk.frl).